

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Vojtěcha Šimíčka mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků o ústavní stížnosti stěžovatelů 1) **J. J. J.**, zastoupeného JUDr. Ing. Ivanou Spoustovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Křemencova 1/185, Praha 1, a 2) nezletilého **D. Š. J.**, zastoupeného JUDr. Petrem Schlesingerem, advokátem, se sídlem Bratčice 137, adresa pro doručování Slovákova 279/11, Brno - Veveří, proti rozsudku **Krajského soudu v Brně** ze dne 18. 10. 2016, č. j. 20 Co 337/2016-277, a proti rozsudku **Městského soudu v Brně** ze dne 26. 7. 2016, č. j. 40 Nc 2502/2016-209, za účasti Městského soudu v Brně a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení, a **E. J. L.**, zastoupené JUDr. Věrou Škvorovou, advokátkou, se sídlem, Francouzská 4, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení, *takto*:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 18. 10. 2016, č. j. 20 Co 337/2016-277, a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 26. 7. 2016, č. j. 40 Nc 2502/2016-209, bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 18. 10. 2016, č. j. 20 Co 337/2016-277, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 26. 7. 2016, č. j. 40 Nc 2502/2016-209, se ruší.

Odůvodnění:

I.

Argumentace stěžovatele

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 6. 2. 2017, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), navrhl stěžovatel č. 1 (dále jen „stěžovatel“) zrušení v záhlaví uvedených rozsudků z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv zaručených v čl. 10 odst. 2, čl. 14 odst. 4, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), v čl. 6 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a v čl. 3 odst. 1 a 2, a čl. 18 Úmluvy o právech dítěte.
2. Konkrétní porušení ústavně zaručených práv spatřuje stěžovatel především v tom, že v předcházejícím řízení nebyla zachována rovnost účastníků, zejména

nezletilého, který nebyl právně zastoupen, a jeho názor byl zjištěn bez přítomnosti opatrovníka i důvěrníka dítěte za přítomnosti pro něj cizí osoby, ke které si nemohl vytvořit během výslechu pozitivní vztah. Soudy obou stupňů taktéž ignorovaly předložená varování a důkazy, neprozkoumaly řádné podmínky návratu nezletilého, a ačkoliv k tomu navržené důkazy byly odvolacím soudem provedeny, v odůvodnění jeho rozhodnutí byly pouze vyjmenovány, aniž by soud doložil, jaké skutečnosti vzal z takto provedených důkazů za prokázané a jak se následně promítly do jeho zjištění o skutkovém stavu; odůvodnění odvolacího soudu je proto v tomto směru nepřezkoumatelné. Soudy taktéž nepodmínily či nezajistily nařízený návrat nezletilého žádnými zárukami. Stěžovatel je přesvědčen, že soudy nesprávně posoudily tzv. obvyklé bydliště dítěte, když nezohlednily skutečnost, že obvyklé bydliště bylo dítěti shodnou vůlí obou rodičů založeno v České republice, kde je nezletilý plně etablován, má k tomuto místu vztah domova, nachází se zde jeho nejbližší rodina, tedy otec a prarodiče jak ze strany matky, tak ze strany otce, má zde kamarády a příslušné sociální vazby spojené s plněním povinné školní docházky, žila zde i matka nezletilého, která projevovala vůlí se sem vrátit. Stěžovatel poukazuje na skutečnost, že se soudy nezabývaly jeho námitkou, že návrat by nezletilého vystavil fyzické a duševní újmě a dostal jej do pro něj nesnesitelné situace, a neřešily materiální podmínky, ve kterých by dítě po soudem nařízeném navrácení žilo, neboť stěžovatel neumí francouzsky a momentálně nesežene ve Francii zaměstnání, a matka žije především z milodarů a sociálních dávek. Soudy dle stěžovatele ani nezohlednily odborná vyjádření pedopsycholožky a pedopsychiatřičky, že chlapec prožil traumatické zážitky v době, kdy mu matka neumožňovala kontakt s otcem, a že aktuálně není návrat nezletilého možný. Stěžovatel současně upozorňuje, že hrozí, že se ve Francii nezletilý ocitne rukojmím matky, která je pod vlivem ortodoxní židovské skupiny, ve které žije. Stěžovatel je proto přesvědčen, že soudy posoudily danou věc v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Tyto své závěry následně stěžovatel v odůvodnění ústavní stížnosti podrobně rozvádí.

II.

Vyjádření účastníků a dalších vyzvaných

3. Ve smyslu § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud účastníkům řízení i matce nezletilého, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.
4. Krajský soud v Brně se ve vyjádření k ústavní stížnosti zásadně neztotožnil s důvody, které jsou v ústavní stížnosti nastíněny. Argumenty stěžovatele považuje soud za zčásti vyplývající z neznalosti dané problematiky, zčásti pak za projevy ryze emocionální. Soud předložil v rámci svého vyjádření právní rozbor, ve kterém se podrobně věnuje otázce formulace místa obvyklého bydliště dítěte, které bylo zvoleno s ohledem na nejlepší zájmy dítěte a odráží zohlednění faktického stavu. V této souvislosti odkazuje soud na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, Soudního dvora Evropské unie a komentářovou literaturu. Dále se soud věnuje pojmu zájem dítěte, a zdůrazňuje, že tento nemůže tvořit podklad pro rozhodnutí soudu bez dalšího tam, kde je

dána jednoznačná právní úprava. Například vztah dítěte k jednomu z rodičů, ani přání dítěte tedy nemůže být na překážku rozhodnutí o navrácení dítěte. Dojde-li k protiprávnímu přemístění či zadržení dítěte, daný komplex právních předpisů má za cíl zajistit, že nikdo nemůže těžit ze svého protiprávního chování či jednání, a rodič, který dítě nezákonně přemístil či zadržel, je tedy nucen prostřednictvím zásahu státní moci dítě bezodkladně navrátit do jeho původního bydliště. Dítě se přitom zásadně nenavrací k druhému z rodičů (do jeho rukou), ale navrací se do místa obvyklého bydliště. Pokud jde o odepření návratu dítěte z důvodů Haagskou úmluvou či Nařízením presumované „fyzické nebo duševní újmy“, případně „nesnesitelné situace“, odvolací soud vždy pečlivě zvažuje naplnění těchto (tvrzených) okolností, přičemž vychází z lékařských zpráv a důkazů, které tu byly ke dni jeho rozhodnutí, nikoliv z písemností zajištěných po rozhodnutí odvolacího soudu. Ty přicházejí k důkazu až v řízení o výkon rozhodnutí a mohou představovat důvody pro odepření, resp. zastavení výkonu rozhodnutí. V žádném případě nemůže tyto důvody pro zamítnutí návrhu na navrácení dítěte naplňovat přetrvávající negativní vztah rodičů po rozhodnutí odvolacího soudu, eskalace napětí mezi rodiči, negativní postoj dítěte k druhému z rodičů a snad ani případný neúspěch případových konferencí na půdě Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Z rozhodovací praxe odvolacího soudu v letech přibližně 2004 - 2017 lze přitom vysledovat, že odvolací soud přistoupil k odepření návratu povýtce ze zdravotních důvodů na straně dítěte jen v situacích, kdy byla dítěti ošetřujícím odborným lékařem s příslušnou specializací stanovena jednoznačná a pochybnosti nepřipouštějící diagnóza (například porucha hybnosti, porucha autistického spektra, porucha přízpusobení atp.) s nepříznivou prognózou. Odvolací soud v takových případech nechával vypracovat k odstranění pochybností dokonce konziliárním týmem znalců znalecký posudek, nespokojil se v žádném případě s odvolatelem vyžádanou zprávou od ambulantního psychologa, zprávami dobročinných a charitativních organizací na pomoc dětem k tvrzeným projevům separační úzkosti u dítěte atp. V projednávané věci nebylo žádné takové zdravotní postižení dítěte (spojené navíc s trvalou medikací) tvrzeno.

5. Městský soud v Brně plně odkazuje na obsah odůvodnění napadených rozsudků.
6. Kolizní opatrovník JUDr. Petr Schlesinger ve vyjádření k ústavní stížnosti konstatoval, že ji považuje za důvodnou. Kolizní opatrovník zejména poukazuje na nesprávné posouzení otázky obvyklého bydliště nezletilého, pochybení soudů při zjišťování a hodnocení názoru nezletilého při jednání soudu prvního stupně dne 2. 6. 2016 a na nepřihlédnutí k důvodně hrozícím následkům změny místa bydliště nezletilého jeho vydáním do Francie do obce Saint Louis matce, která navíc prokazatelně není osobou způsobitou o nezletilého řádně pečovat a vytvořit mu prostředí potřebné pro jeho řádný a zdravý vývoj.
7. Matka nezletilého (dále také jen „matka“) uvádí, že stěžovatelem tvrzené skutečnosti jsou zkreslující a účelové, a to zejména pokud jde o nájemní smlouvu na byt v Praze, kterou stěžovatel uzavřel sám, tuto smlouvu nikdy nepodepsala. V řízení před soudy bylo také vyvráceno tvrzení stěžovatele, že dne 21. 8. 2015 nepodepsal předloženou listinu v hebrejském jazyce, která je prohlášením o navrácení nezletilého do místa obvyklého bydliště. Naopak veškeré důkazy týkající se doložení fakticity obvyklého pobytu nezletilého na

území Francie v obci St. Louis byly ze strany matky nezletilého řádně doloženy. Matka nezletilého zdůrazňuje, že to byl stěžovatel, kdo vytrhl nezletilého z péče jeho matky a činí veškeré kroky výhradně za účelem řešení manželských rozporů. Stěžovatel přitom dlouhodobě znemožňuje matce kontakt s nezletilým, jak je nařízen unesením Městského soudu v Brně ze dne 14. 3. 2016, č. j. 40 Nc 2502/2016-10, a to prostřednictvím Skype, popř. telefonicky, každý den v době od 18:30 do 19:30 místního středoevropského času po dobu 30 minut. Stěžovatel současně s nezletilým dlouhodobě, již více jak rok a půl, manipuluje, a štvě jej proti matce, což dle jejího názoru naplňuje skutkovou podstatu psychického týrání nezletilého. Matka nezletilého opakovaně žádala stěžovatele o navrácení nezletilého do místa jeho obvyklého bydliště ve Francii, St. Louis, tento však na její výzvy nereagoval. Matka nezletilého se také opakovaně pokoušela s nezletilým spojit z důvodu udržování kontaktu, jak bylo dohodnuto na případové konferenci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí dne 28. 11. 2016, stěžovatel jí však toto neumožnil. Vzhledem k tomu, že stěžovatel nenavrátil nezletilého do místa obvyklého bydliště ve lhůtě stanovené napadeným rozsudkem Městského soudu v Brně, rozhodla se matka k realizaci převzetí nezletilého, nezletilého však nenalezla ani na adrese stěžovatele, ani na adrese jeho matky. Tuto skutečnost sdělila Policii České republiky i orgánu péče o dítě. Matka nepovažuje takové jednání stěžovatele, který donutil nezletilého skrývat se před svou vlastní matkou, za řádný výkon rodičovské péče. To platí i pro skutečnost, že stěžovatel omluvil docházku nezletilého ze školní výuky v období od 16. 1. 2017 do 28. 2. 2017, údajně pro psychosomatické potíže. Stěžovateli přitom namísto skrývání nezletilého před matkou a úřady nic nebránilo navrátit se do Francie spolu s nezletilým, a domáhat se svých rodičovských práv před opatrovnickým soudem ve Francii. Stěžovatel dlouhodobě ve Francii žil, ovládá daný jazyk a má zde i vazby z minulosti, návrat pro opatrovnické řízení by tedy pro něj nebyl žádnou újrou. Matka nezletilého závěrem (a taktéž v doplnění svého vyjádření) poukazuje na skutečnost, že stěžovatel k újmě práv nezletilého a pouze za účelem řešení svých osobních problémů celou kauzu opakovaně medializuje, a to i poté, co mu toto bylo zakázáno usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1, navíc jsou články opakovaně doprovázeny fotografiemi nezletilého. Takovým jednáním stěžovatel porušuje práva nezletilého zaručená článkem 16 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Matka nezletilého nesouhlasí s odkladem vykonatelnosti napadených rozhodnutí, ke kterému přistoupil Ústavní soud, a domáhá se proto zrušení usnesení, kterým byla vykonatelnost napadených rozsudků odložena. Své vyjádření doplnila matka nezletilého podáním ze dne 27. 7. 2016, ve kterém se vyslovuje k aktuální problematické situaci, pokud jde o styk (i přes zařízení Skype) s nezletilým, když tento je monitorován jak otcem, tak ojedinele i zařízením Area Fausta, s nímž si matka nepřeje komunikovat. Matka současně sděluje, že má již pro realizaci asistovaných kontaktů s nezletilým zajištěno centrum Diakonie, Belgická 22.

8. Z vlastní iniciativy se na Ústavní soud obrátil Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále také jen „Úřad“), který uvedl, že do 31. 8. 2015 měl dle dohody s matkou stěžovatel navrátit nezletilého do místa jeho bydliště ve Francii, nestalo se tak a od této doby se nezletilý nachází ve faktické péči stěžovatele, který je tedy v této chvíli jeho primárním pečovatelem. Kontakt s matkou probíhá sporadicky formou telefonních hovorů a Skype kontaktů, osobních kontaktů proběhlo od doby zadržení nezletilého pouze několik. Na

základě zpráv organizace pro zajištění asistovaných kontaktů rodičů s dětmi Area Fausta se Úřad domnívá, že v současné chvíli není v zájmu nezletilého, aby se navracel do Francie. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí upozorňuje, že případy navrácení dětí do místa jejich obvyklého bydliště jsou otázkami mimořádné citlivosti. Kdyby se za současného stavu nezletilý navrátil do Francie, bude to mít neodstranitelné důsledky na jeho budoucí citový vývoj a vztah k oběma rodičům. Ve svém dalším vyjádření, již k výzvě Ústavního soudu, Úřad nad rámec skutečností vyplývajících ze shora uvedených vyjádření účastníků doplnil, že matka nezletilého se pokusila o uskutečnění kontaktu s nezletilým v prostorách školy za přítomnosti školního psychologa po předchozí domluvě dne 8. 3. 2017. Po rozhovoru s nezletilým psycholog vyhodnotil situaci tak, že styk matky a nezletilého je prakticky vyloučen zejména s ohledem na reakce nezletilého na zmínku o Francii či matce. Další kontakt matky a nezletilého ve škole není plánován. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, kterému je ze zpráv organizace pro zajištění asistovaných kontaktů rodičů s dětmi Area Fausta znám způsob, jakým nezletilý na matku v poslední době reaguje (když odmítá jakoukoli komunikaci s matkou, na styk reaguje velkým stresem, při styku vyhledává otce), upozorňuje, že výkon rozhodnutí či náhlé odejmutí nezletilého z péče otce a jeho předání do péče matky, která je pro něj nyní téměř cizí osobou, by v této chvíli mělo negativní následky na vývoj nezletilého, které by mohly být i trvalého charakteru. Aby mohlo dojít ke zlepšení a obnově vztahu matky a nezletilého, je třeba dle Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí nastavit navykací režim styku matky a nezletilého, který se i přes dosavadní pokusy nepodařilo nastavit; zejména s ohledem na dlouhodobou nepřítomnost matky v České republice či nepřítomnost otce na jednání, jehož předmětem bylo nastavit navykací režim. Přetrvávání jisté neústupnosti na straně obou rodičů v nepodstatných detailech (např. místo asistovaného styku) je stále více ohrožující pro nezletilého, který se nadále ocitá v neřešeném, dlouhodobém a intenzivním interparentálním konfliktu. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí si není jist, zda má nezletilý ještě dost zvládacích kapacit. Aby nedošlo k jejich jistému a úplnému vyčerpání, je potřeba, aby situace byla vyřešena neodkladně. Pokud rodiče selžou ve svých pokusech o dohodu, bude dle Úřadu vhodná situaci rozhodnout jinou cestou.

9. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření stěžovateli, aby se k nim mohl vyjádřit. Ve své replice stěžovatel uvedl, že se Městský soud v Brně nevypořádal s námitkami a argumenty stěžovatele, směřujícími proti zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatele i nezletilého. To platí i pro vyjádření Krajského soudu v Brně, který omezil své vyjádření pouze na obecný výklad dvou vybraných argumentů stěžovatelova podání, a to formulace místa obvyklého bydliště dítěte a zohlednění nejlepšího zájmu dítěte, byť dle stěžovatele nelze jeho podání zúžit toliko na tyto dva argumenty. Stěžovatel má za to, že důvody, pro které soud nepřistoupil k odepření návratu, nereflektují jedinečnost každého případu, především pak individualitu dítěte. Stěžovatel netvrdí, že by měl být v každém případě tzv. návratového řízení vypracován znalecký posudek z oboru pedopsychologie či pedopsychiatrie, nicméně odborné zprávy, v kontextu s dalšími důkazy, které byly stěžovatelem v průběhu řízení před obecnými soudy předloženy, jeho potřebu nepochybně založily. Z odborných zpráv totiž vyplynulo, že vytržením z českého prostředí, kde je nezletilý etablován, a které dle stěžovatele vykazuje i „určitou míru integrace dítěte v rámci sociálního a

rodinného prostředí“, dítěti závažná újma vznikne, a pouze příslušný odborník může specifikovat její následky pro další kvalitní vývoj a život dítěte. Stěžovatel připomíná, že odborné zprávy byly soudy obou stupňů odmítány s tím, že odborníci nezjistili názor matky, což ovšem bez její součinnosti nebylo možné a není možné dosud. Stěžovatel poukazuje na stanovisko Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí, podle kterého výkon rozhodnutí či náhlé odejmutí nezletilého z péče otce a jeho předání do péče matky, která je pro něj nyní téměř cizí osobou, by v této chvíli mělo negativní následky na vývoj nezletilého, které by mohly být i trvalého charakteru. Stěžovatel se s tímto závěrem ztotožňuje a je přesvědčen, že uvedené okolnosti byly dány i v době, kdy věc projednávaly obecné soudy. Tyto však neprovedením důkazů navržených stěžovatelem (výslech psychologičky PhDr. Jany Procházkové event. vypracování znaleckého posudku z oboru psychologie a psychiatrie) nezjistily náležitě skutkový stav a neobjektivizovaly újmu, která by nezletilému v případě návratu vznikla. Pokud jde o vyjádření matky, stěžovatel má za to, že tato v zásadě opakuje a interpretuje svá předchozí stanoviska, ke kterým se již vyjadřoval. Stěžovatel zdůrazňuje, že se před matkou nezletilého neskrýval a neskrývá, navázal bezprostředně spolupráci s organizací Area Fausta, vybranou Úřadem pro mezinárodně právní ochranu dětí, kde je možné realizovat jak setkání matky s nezletilým, tak i setkání rodičů za účelem zlepšení jejich konfliktní komunikace, absolvoval mediaci rodičů dne 14. března 2017, která se uskutečnila na Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí na jeho žádost, a opětovně se již na Úřad znovu obrátil s návrhem na další mediaci. S vyjádřením kolizního opatrovníka nezletilého se stěžovatel zcela ztotožňuje. Závěrem stěžovatel poznamenává, že dle jeho mínění byl postup soudů ovlivněn matkou předloženým rozhodnutím francouzského soudu vyšší instance v Mulhouse ze dne 29. 1. 2016 ve věci 15/02584, toto rozhodnutí však bylo k odvolání stěžovatele zrušeno s odůvodněním, že matka neuvedla soudu správné informace o pobytu stěžovatele. Stěžovatel přiložil citované rozhodnutí spolu s úředně ověřeným překladem.

10. Ústavnímu soudu zaslali své vyjádření k věci také rodiče matky nezletilého, kteří uvedli, že židovské vyznání jejich dcery se stalo z ortodoxního kolem roku 2008 extrémně radikálním, dcera se s nimi jakožto „nečistými góji“ přestala stýkat, neuvědomila je ani o narození nezletilého. V současné době po návratu nezletilého do České republiky se s nezletilým stýkají, a hodlají mu a jeho otci věnovat svou pomoc, svou dceru nepovažují za způsobitou k výchově nezletilého. Vzhledem ke skutečnosti, že uvedené vyjádření si Ústavní soud nevyžádal a nevztahuje se k návratovému řízení před soudy, k závěrům z něj vycházejícím Ústavní soud nepřihlížel.

III.

Rekapitulace obsahu spisu

11. Z obsahu spisu Městského soudu v Brně sp. zn. 40 Nc 2502/2016-209 vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 26. 7. 2016, č. j. 40 Nc 2502/2016-209, bylo stěžovateli nařízeno, aby navrátil nezletilého D. Š. J., nar. 2009, do místa jeho obvyklého bydliště na území Francie, obce Saint Louis, 68300, do 20 dnů od doručení tohoto rozsudku (výrok I.). Výrokem II.

bylo rozhodnuto, že v případě, že stěžovatel nezletilého v souladu s výrokem I. tohoto rozsudku na území Francie nenavrátil, je matka nezletilého oprávněna po uplynutí stanovené lhůty nezletilého syna převzít za účelem jeho navrácení do Francie. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 18. 10. 2016, č. j. 20 Co 337/2016-277, byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen s tím, že stěžovatel je povinen navrátit nezletilého do místa jeho obvyklého bydliště na území Francie, obce Saint Louis, do 31. 1. 2017.

IV.

Postup Ústavního soudu při posouzení ústavní stížnosti

12. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání. V projednávané věci Ústavní soud předně považuje za nutné (i s ohledem na argumentaci stěžovatele) připomenout svoji již ustálenou judikaturu, pokud jde o otázku procesního zastupování nezletilých stěžovatelů jejich rodiči či jen jedním z rodičů v řízení o ústavních stížnostech proti rozhodnutím o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem. I když stěžovatel svůj návrh údajně podává ve prospěch či za účelem ochrany práv a zájmů nezletilého jako jeho zákonný zástupce, není možné odhlédnout od skutečnosti, že v nyní projednávané ústavní stížnosti je zjevná kolize zájmů mezi nezletilým a stěžovatelem, protože podaná ústavní stížnost směřuje proti rozsudkům, jimiž bylo stěžovateli nařízeno, aby navrátil nezletilého do místa jeho obvyklého bydliště na území Francie, obce Saint Louis. Právní úprava řízení o ústavní stížnosti v zákoně o Ústavním soudu [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] přitom vylučuje, aby ústavní stížnost byla podána jménem či ve prospěch jiné osoby, a to i v případě, jde-li o nezletilého syna či dceru stěžovatele. Ústavní soud proto usnesením sp. zn. II. ÚS 378/17 ze dne 22. 2. 2017 ustanovil nezletilému za účelem hájení jeho zájmů opatrovníkem JUDr. Petra Schlesingera, advokáta.
13. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“), který není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 Ústavy), není soudem nadřízeným obecným soudům, a obdobně orgánům veřejné moci, a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s právy obsaženými v hlavě páté Listiny [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že k výše uvedenému porušení práv obsažených v Listině, opravňující zásah Ústavního soudu, došlo.

V.

Právní úprava podmínek navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

14. Základní pravidla pro neprodlené navrácení dítěte přeshraničně neoprávněně odebraného nebo zadržného, včetně možnosti odmítnout jeho navrácení ve zvláštních, řádně odůvodněných případech, jsou upravena v Haagské úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., dále jen „Haagská úmluva“) a v Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských („Brusel II bis“), (dále jen „Nařízení“), které doplňuje a provádí Haagskou úmluvu. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 292/2013 Sb.“), pak v ustanoveních § 478 - 491 stanoví zvláštní procesní pravidla pro postup při vnitrostátním zajišťování této mezinárodní spolupráce správních a soudních orgánů.
15. Obvyklým výchozím fakultativním postupem je žádost nositele rodičovské odpovědnosti podaná k určenému ústřednímu orgánu státu původu, popř. státu, v němž se dítě nachází, o pomoc při zajištění návratu dítěte cestou smírného řešení na bázi dobrovolnosti. Rodič ze státu původu se může také obrátit přímo na soud ve státě, kde dítě je. Cílem Haagské úmluvy je chránit děti před škodlivými účinky protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva styku s nimi a odradit od šíření mezinárodních únosů dětí jakožto hlavních obětí traumat způsobených protiprávním přemístěním nebo zadržováním [srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dále také jen „ESLP“) ve věci Maumousseau a Washington proti Francii č. 39388/05 ze dne 6. 12. 2007, § 69 a ve věci Macready proti České republice č. 4824/06, č. 15512/08 ze dne 22. 10. 2010, § 62]. Haagská úmluva jako celek spočívá na jednoznačném odsouzení jevu neoprávněných přemístění a zadržování dětí. Skutečnou obětí únosů je totiž dítě samotné, které trpí náhlým narušením své stability, traumatickou ztrátou rodiče, který zajišťoval jeho výchovu, nejistotou a frustrací spojenou s nutností přizpůsobit se cizímu jazyku, neznámým kulturním podmínkám, učitelům, příbuzným (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008 sp. zn. 30 Cdo 5473/2007).
16. V kontextu řízení upraveného Haagskou úmluvou je tedy prvořadým hlediskem zájem dítěte, s kterým je neodmyslitelně spjato právo dítěte nebýt přemístěno od jednoho rodiče a nebýt zadržováno druhým rodičem. Děti totiž nemohou být považovány za vlastníci rodičů, ale musí být k nim přistupováno jako k individuím s vlastními právy a potřebami (srov. rozsudek ESLP ve věci Maumousseau a Washington proti Francii č. 39388/05 ze dne 6. 12. 2007, § 68). Zájem dítěte je utvářen dvěma aspekty. Jednak si udržet rodinné vazby, tedy vše musí směřovat k zachování osobních vazeb, není-li rodinné prostředí zvláště nevhodné, jednak moci se vyvíjet ve zdravém prostředí, kdy rodič není oprávněn k opatřením, která by poškodila zdraví a vývoj dítěte (srov. rozsudky ESLP ve věci Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010, § 136 a ve věci Sneersome a Campanella proti Itálii č. 14737/09 ze dne 12. 7. 2011, § 85). Zájem dítěte má podle své povahy a závažnosti převážet nad zájmy rodiče, ačkoli zájmy rodičů, zejména právo na pravidelný kontakt s dítětem, zůstávají relevantním hlediskem při vyvažování dotčených zájmů (srov. rozsudek ESLP ve věci Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010, § 134).

17. Podle čl. 12 prvního pododstavce Haagské úmluvy, který je základním pravidlem pro režim bezodkladného návratu mezinárodně unesených dětí, platí: „Jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3 a v den zahájení řízení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž dítě je, uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržení, nařídí příslušný orgán bezodkladné navrácení dítěte.“ Podle čl. 3 Haagské úmluvy pak „Přemístění nebo zadržetí dítěte se považuje za protiprávní, jestliže a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení. Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.“
18. Tomuto terminologickému vymezení odpovídá v čl. 2 odst. 11 Nařízení pojem „neoprávněné odebrání nebo zadržetí“, jímž se tu rozumí „[o]debrání nebo zadržetí dítěte:
- a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržením, a
- b) za předpokladu, že v době odebrání nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti.“
19. „Právo péče o dítě“ podle čl. 5 písm. a) Haagské úmluvy zahrnuje zejména právo určit místo pobytu dítěte. Pojem „obvyklé bydliště dítěte“, který má význam jako hraniční určovatel pro stanovení neoprávněnosti, resp. protiprávnosti takového jednání, resp. pro mezinárodní příslušnost soudu, povolaného o této otázce rozhodnout, však Haagská úmluva ani Nařízení výslovně nedefinují. Výklad kritérií vhodných k určení obvyklého bydliště pro účely použití čl. 8 a 10 Nařízení (upravujících obecně příslušnost soudu ve věcech rodičovské zodpovědnosti, resp. zvláštní příslušnost v případech únosu dítěte) podal Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“) v rozsudku ze dne 22. 12. 2010 ve věci C-497/10 PPU v řízení o předběžné otázce z podnětu žádosti britského soudu, v němž uplatnil interpretační vodítko podle bodu 12 preambule, reflektované už v jeho dřívějším rozsudku ve věci C-523/07 A, jímž je nejlepší zájem dítěte, zejména blízkost soudu jeho obvyklému bydlišti. Jelikož Nařízení neobsahuje výslovný odkaz na právo členských států, Soudní dvůr vyložil tento pojem autonomním a jednotným způsobem pro celou Evropskou unii s přihlédnutím k souvislostem příslušných ustanovení Nařízení a jeho cíli. V rozsudku Soudní dvůr uvedl, že „obvyklé bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou míru integrace dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. (...) Vnitrostátnímu soudu přísluší určit obvyklé bydliště dítěte s přihlédnutím

ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě“ (bod 56). Tento výklad ale podal ve skutkovém kontextu, v němž bylo dítě přemístěno z místa svého obvyklého bydliště do jiného členského státu Evropské unie zákonným způsobem.

VI.

Vlastní posouzení ústavní stížnosti

20. V nyní projednávané věci soudy vycházely z následujících skutečností. Počátkem roku 2011 se rodiče s nezletilým přestěhovali do Basileje k rodině bratra stěžovatele J. J. Následně se přestěhovali do Saint Louis, nájemní smlouva k bytu byla uzavřena s platností od 21. 2. 2011. Na této adrese bydleli rodiče s nezletilým do dubna 2014, kdy stěžovatel odjel do České republiky za účelem psychologické terapie. Nezletilý zůstal v té době bydlet s matkou, která zajišťovala veškerou jeho výchovu a péči. Počínaje srpnem 2014 navštěvoval nezletilý v Saint Louis mateřskou školu. Na uvedené adrese se tedy zdržoval od února 2011 do 21. 8. 2015. Matka ve své účastnické výpovědi potvrdila, že v tomto období rodiče s dítětem odjeli vícekrát do České republiky, zejména v době, kdy zde stěžovatel získal zaměstnání. Po ukončení zaměstnání stěžovatele odjeli všichni společně zpět na výše uvedenou adresu do Saint Louis. Matka nezletilého uvedla, že po celou dobu předpokládala, že po ukončení terapie v Praze se stěžovatel vrátí k rodině do Saint Louis. Dne 21. 8. 2015 došlo po dohodě rodičů k předání nezletilého stěžovateli, a to prostřednictvím jejich společného známého, který chlapce převzal od matky a odvezl ho do Basileje, kde ho převzal stěžovatel a odjel s ním do České republiky s příslibem, že nezletilého do místa jeho obvyklého bydliště ve Francii vrátí do 30. 8. 2015 do 17:00 hodin, nejpozději do pondělí 31. 8. 2015. K navrácení nezletilého však nedošlo.
21. Soud prvního stupně na základě shora uvedeného skutkového stavu dospěl k závěru, že návrh na navrácení dítěte byl podán důvodně. Nezletilý se sice narodil v Praze, ale nejméně od počátku února 2011 do 21. 8. 2015 žil stabilně mimo území České republiky, a to ve Francii v Saint Louis na adrese, kde matka nezletilého žije dosud. Na této adrese bylo poslední společné bydliště rodičů a dítěte předtím, než stěžovatel v březnu 2014 vycestoval do Prahy, kde si obstaral zaměstnání, a kde dosud zde žije a zadržuje nezletilého od 31. 8. 2015. Nezletilému stěžovatel v Praze sjednal ošetřujícího lékaře a nástup do základní školy. Nezletilý nyní žije od uvedeného data s otcem, s matkou je pouze v telefonickém kontaktu a prostřednictvím zařízení Skype. Z odděleného pohovoru s nezletilým před soudem, ve kterém se vyskytla řada rozporů, plyne pochybnost, zda nezletilý vyjadřuje své skutečné názory, když uvedl, že si přeje zůstat s otcem v Praze. Soud prvního stupně tedy dovodil, že stěžovatel sám rozhodl o přemístění dítěte, aniž by matka nezletilého k tomuto udělila souhlas, a bez jejího souhlasu zadržuje nezletilého na území České republiky, proto návrhu vyhověl.
22. S tímto závěrem se ztotožnil i odvolací soud, který neměl pochybnosti o tom, že rodiče založili nezletilému obvyklý pobyt ve Francii, obci Saint Louis, neboť si zde dne 21. 2. 2011 pronajali dle nájemní smlouvy byt do dne 28. 2. 2014 s tím,

že smlouva bude prodlužována, a matka nezletilého v něm bydlí dosud. Naopak nezletilý na území České republiky nepobýval, a to ani po přesunu stěžovatele do Prahy. Francie tak zůstala nadále těžištěm života nezletilého, a to pro jeho vazby nejen na matku, ale také na byt, školu, lékaře apod., přičemž obsahem spisu není nic, co by takto založené bydliště mohlo destabilizovat. Odvolací soud tedy neměl pochyb o tom, že místo obvyklého pobytu nezletilého bylo v době jeho zadržení otcem v České republice ve Francii, v obci Saint Louis, přičemž i pobyt nezletilého u otce v České republice o prázdninách od 21. 8. 2015 do 31. 8. 2015 byl pouhou návštěvou a stěžovatel byl povinen nezletilého vrátit do Francie k matce. Pokud tak neučinil, porušil tím právo matky na péči o nezletilého, která přitom právo péče fakticky vykonávala.

23. Odvolací soud také dospěl k závěru, že nejsou dány podmínky pro aplikaci článku 13 písm. b) Haagské úmluvy, podle kterého soudní orgán není povinen nařídit navrácení dítěte, jestliže je zde vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Odvolací soud měl za to, že důvody vznesené v tomto smyslu stěžovatelem nejsou opodstatněné. Pokud jde o námitku stran vyhrocené situace ve Francii, odvolací soud uvedl, že Francie je zemí s rozvinutou demokracií, která je součástí jednotného evropského prostoru, kde je bezpečnost občanů zaručena širokou škálou bezpečnostních a ozbrojených sil. Za rovněž nekorektní považuje odvolací soud námitku stěžovatele ohledně způsobu, jakým v obci Saint Louis občané žijí, dále k vybavenosti a vůbec stavu židovské školy. K tomu odvolací soud uvádí, že to byli právě rodiče nezletilého, tedy jak matka, tak i stěžovatel, kteří Francii vybrali jako zemi, ve které chtějí žít, být tam zaměstnáni, vyznávat tam svoji židovskou víru, nezletilého do Francie také přivedli, založili mu tam obvyklý pobyt, přihlásili ho do školky. Jako nedůvodnou odmítl odvolací soud taktéž námitku ohledně údajného sexuálního zneužívání nezletilého ze strany pana Yosi Judkowski, přítele matky. Odvolací soud měl za to, že bude na soudu v domovském státě, aby se celou otázkou širěji zabýval, a to v řízení o úpravě práv a povinností k nezletilému, jakož i v případném řízení o styku. Za nedůvodnou pak odvolací soud shledal také námitku, že změna prostředí je proti zájmům a zdravému vývoji nezletilého, když násilné umístění chlapce do péče matky je pro něj aktuálně zcela nevhodné, je proti jeho zájmu a výrazně ohrožuje jeho další zdravý vývoj. V této souvislosti odvolací soud zdůraznil, že soud vždy nařizuje navrácení dítěte do jeho obvyklého bydliště, nikoliv jeho navrácení do rukou druhého z rodičů. Proto se odvolací soud pokusil sjednat dohodu s tím, že by si stěžovatel uspořádal svoje osobní a pracovní povinnosti tak, aby mohl do Francie alespoň na nějakou dobu odjet spolu s nezletilým, a za tím účelem by byla odvolacím soudem prodloužena lhůta k navrácení nezletilého. K uvedené dohodě se však odvolacímu soudu stěžovatele přimět nepodařilo. Pokud jde o zprávy z psychologického vyšetření PhDr. Jany Procházkové, psychiatricky MUDr. Dany Janotové, CSc., vyjádření Lauderovy základní školy v Praze, jakož i prohlášení pedagoga v Lauderově škole (židovská výchova) Daniela Mayera, Ph.D., v těchto zprávách není dle odvolacího soudu uvedeno žádné konkrétní psychické onemocnění - diagnóza - nezletilého, které by právně odůvodňovalo aplikaci článku 13 písm. b) Haagské úmluvy. S ohledem na výše uvedené je tedy odvolací soud toho názoru, že v dané věci jde spíše o vyhrocený rodičovský konflikt, který logicky působí též negativně na psychiku nezletilého. Soud také nabyl dojmu, že nezletilý získal

averzi k matce až v okamžiku, kdy mu byl reprodukován výsledek soudu prvního stupně, který nařídil stěžovateli, aby navrátil nezletilého do místa jeho obvyklého bydliště na území Francie.

24. Jakkoli se Ústavní soud ztotožňuje i přes námitky stěžovatele se závěrem soudů obou stupňů, že místo obvyklého pobytu nezletilého bylo v době jeho zadržení stěžovatelem ve Francii, v obci Saint Louis, a že stěžovatel bez souhlasu matky nezletilého neoprávněně zadržuje nezletilého na území České republiky, závěr odvolacího soudu, že nejsou v projednávané věci dány podmínky pro aplikaci článku 13 písm. b) Haagské úmluvy Ústavní soud za správný nepovažuje. Vzhledem ke skutečnosti, že závěry soudů stran místa obvyklého bydliště nezletilého jsou v odůvodnění napadených rozhodnutí řádně a srozumitelně ústavně souladným způsobem odůvodněny, Ústavní soud na ně zcela odkazuje a soustředí se dále na problematiku aplikace článku 13 písm. b) Haagské úmluvy.
25. Článek 13 Haagské úmluvy stanoví, že bez ohledu na ustanovení předcházejícího článku není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen nařídít návrat dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho návratem, prokáže, že:
- a) osoba, instituce nebo jiný orgán, který měl pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržením, nebo
 - b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.

Soudní nebo správní orgán může také odmítnout nařídít návrat dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům.

Při hodnocení okolností uvedených v tomto článku soudní a správní orgány musí přihlídnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte.

26. Krajský soud v Brně v odůvodnění svého rozhodnutí odmítl aplikaci článku 13 písm. b) Haagské úmluvy v podstatě s odůvodněním, že stěžovatel neunesl své důkazní břemeno, když dostatečným způsobem neprokázal vznik újmy, jež by nezletilému návratem nastala. Ústavní soud souhlasí s odvolacím soudem v tom, že důvody ve smyslu článku 13 písm. b) Haagské úmluvy nelze spatřovat ve stěžovatelem tvrzené nestabilní bezpečnostní situaci ve Francii, či způsobu života a školního vzdělání místní židovské komunity v Saint Louis, či nijak neprokázaného sexuálního zneužívání nezletilého.
27. Naproti tomu se nelze ztotožnit s názorem odvolacího soudu, že ve stěžovatelem předložených lékařských zprávách týkajících se zdravotního stavu nezletilého není uvedeno žádné konkrétní psychické onemocnění či léčba takového charakteru, které by právně odůvodňovalo aplikaci článku 13 písm. b) Haagské úmluvy. V této souvislosti odvolací soud odkazuje na judikaturu Evropského

soudu pro lidská práva (Macready proti České republice č. 4824/06, č. 15512/08 ze dne 22. 10. 2010), a dovozuje, že by se muselo jednat o závažné psychické onemocnění jako je schizofrenie, maniodepresivní psychóza, bipolární porucha, autismus apod. Takové závěry však z citovaného rozsudku Evropského soudu pro lidská práva nevyplývají. V uvedené věci Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že právo na respektování rodinného života stěžovatele nebylo chráněno, a to s ohledem na délku soudního řízení, během něhož stěžovatel nemohl řádně uplatňovat svá rodičovská práva, a obnova statu quo ante po uplynutí takové doby již prakticky nebyla myslitelná, neboť dítě by muselo být přemístěno do prostředí, z něhož bylo uneseno ve věku jednoho a půl roku a které již neznalo. V této souvislosti pak Evropský soud pro lidská práva pouze zmiňuje jako „přítěžující“ okolnost příznaky autistické poruchy vyžadující stabilitu a dodržování jistých stereotypů.

28. Ústavní soud je přesvědčen, že bylo pouze na odvolacím soudu, aby zvážil konkrétní okolnosti věci a na základě předložených lékařských zpráv dovedl, zda v nich popsany zdravotní (psychický) stav nezletilého zavádá důvody k aplikaci článku 13 písm. b) Haagské úmluvy, popř. zda je k vytvoření takového úsudku zapotřebí zadání znaleckého posudku. To nic nemění na požadavku vyslovenému ve shora citovaném rozsudku Evropského soudu pro lidská práva, že takový postup soudu musí být v řízení o navrácení dítěte „urychlený“ (viz článek 11 Haagské úmluvy). K shodnému závěru dospěl Ústavní soud ve shora citované věci (Macready) projednávané pod sp. zn. II. ÚS 1445/07, kdy v usnesení ze dne 27. 9. 2007 konstatoval, že pokud jde o zjišťování aktuálního psychického a fyzického stavu nezletilého „je na obecných soudech samotných, aby pro účely rozhodnutí konkrétní věci určily rozsah prováděného dokazování, což v konkrétním případě znamená i rozsah znaleckého posudku, jeho doplňků a výslechů znalců, to vše, pokud jejich postup není svévolný. Odvolací soud se dokazování ve vztahu k situaci nezletilého pečlivě věnoval a shromáždil dostatek podkladů pro vyslovení závěru o tom, že by přemístění nezletilého do USA pro něj v současnosti znamenalo nesnesitelnou situaci. Ústavní soud tedy má za to, že důkaz znaleckým posudkem byl i z hlediska formálního, ve vztahu ke zjištěním nezbytným pro rozhodnutí projednávané věci, v souladu se zákonem, a je tudíž zákonný a použitelný“. Ústavní soud v této souvislosti zdůraznil, že „výklad pojmů "fyzická či duševní újma" a "nesnesitelná situace" a zhodnocení, zda určitý skutkový stav dané pojmy naplňuje, včetně toho, zda konkrétní hrozící újma, je újmou v mezích tolerance, jak uvádí stěžovatel - "imanentní" přemístění dítěte, či zda již jde o újmu excesivní, na niž dopadá čl. 13 Úmluvy, je otázkou právní. Neobstojí zde tedy námitka stěžovatele, že soud svévolně dovozoval, kdy se jedná o nesnesitelnou újmu a prováděl rekvalifikaci závěrů znalce. Naopak, právě závěr, zda situace nezletilého po přemístění do bývalého obvyklého bydliště, je pro něj nesnesitelnou, bylo pouze a jen úkolem obecných soudů. Ke skutkovému posouzení věci bylo třeba odborných znalostí, a proto byl v souladu s § 127 o. s. ř. vypracován znalecký posudek...“.
29. Odvolacímu soudu byla předložena k důkazu následující lékařská vyjádření. Ze zprávy PhDr. Jany Procházkové, klinické psycholožky, ze dne 9. 8. 2016 se podává, že „u chlapce jsou zřetelné projevy, které v souhrnu svědčí pro trauma ze situací zážitků spojených s matkou. Násilné umístění chlapce do péče matky

je pro něj aktuálně zcela nevhodné, je proti jeho zájmu a výrazně ohrožuje jeho další zdravý vývoj, kdy jeho současný stav svědčí pro psychické trauma a viktimizaci způsobené i nejistotou ohledně jeho výchovného prostředí - resp. hrozbou jeho změny od otce k matce“. Ve zprávě ze dne 5. 10. 2016 PhDr. Jana Procházková zaznamenává emoční reakci nezletilého na telefonát matky, kterou nezletilý odmítá, a opět prohlašuje, že „zásadní změna prostředí je pro dítě a jeho další vývoj zcela jistě ohrožující a z odborného psychologického hlediska je riziko těžké traumatizace dítěte vysoce pravděpodobné“. MUDr. Dana Janotová. CSc, psychiatr, ve své zprávě ze dne 10. 10. 2016 konstatuje, že předání do jiného výchovného prostředí, umístění mimo republiku, považuje za ohrožující pro duševní vývoj nezletilého.

30. Krajský soud v Brně vzal výše uvedená odborná vyjádření na vědomí, konstatoval však, že byla zajištěna zcela jednostranně na žádost otce, a vyšetření byla provedena bez interakce matky s nezletilým. Navíc z těchto zpráv dle soudu nevyplývá, že by byl nezletilý nějak léčen, a to ani medikamentózně. Odvolací soud taktéž zdůraznil, že ke zhoršení postoje nezletilého k návratu do Francie, k matce, došlo až po vydání rozsudku soudu prvního stupně, z čehož soud usoudil, že v dané věci jde spíše o vyhocený rodičovský konflikt, který logicky působí též negativně na psychiku nezletilého.
31. Ústavní soud má za to, že shora uvedenými závěry odvolací soud svůj názor o neaplikovatelnosti článku 13 písm. b) Haagské úmluvy na danou věc dostatečným způsobem neodůvodnil. Lékařské zprávy vyslovují jednoznačné závěry o riziku těžké traumatizace dítěte a ohrožení jeho duševního vývoje, a měl-li soud pochybnosti o jejich vypovídací hodnotě s ohledem na skutečnost, že byly podány otci nezletilého jako v té době pečující osobě, mohl si vyžádat další odborná vyjádření, či zadat vypracování znaleckého posudku. Skutečnost, zda je nezletilý léčen či nikoli, není přitom ve smyslu čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy určující. Obdobně není rozhodné, jak se nezletilý vyvíjel ve Francii v době, kdy se otec přestěhoval na delší dobu do Prahy a ponechal jej samotného s matkou. Stejně tak lze rozumět skutečnosti, že traumatické postoje začal zaujímat nezletilý až poté, co soud prvního stupně nařídil jeho vrácení do Francie, když je důvodné se domnívat, že nezletilý do té doby spoléhal na to, že zůstane v péči otce, v prostředí, ve kterém se již za dobu jednoho roku adaptoval. V tomto smyslu vyjádřil nezletilý své přání při výpovědi před soudem prvního stupně. Pokud byl v době rozhodování soudu stav nezletilého takový, že dle lékařských zpráv navrácení do Francie ohrožuje jeho zdravý vývoj a zakládá s vysokou pravděpodobností riziko těžké traumatizace, je naprosto nerozhodné, co, či kdo způsobil tuto situaci, nýbrž je třeba důkladně posoudit, zda tento stav nenaplnňuje předpoklady stanovené článkem 13 písm. b) Haagské úmluvy. Této své povinnosti soudy nedostály, a to nejen odvolací soud, jak bylo již konstatováno, ale ani soud prvního stupně, který pouze uvedl, že v řízení nebylo žádným způsobem prokázáno, že by navrácení nezletilého do místa jeho posledního obvyklého bydliště ve Francii mělo za následek pro něj fyzickou nebo duševní újmu či by se měl dostat do nesnesitelné situace, a odkázal na řízení před francouzskými úřady, pokud jde údajně zneužívání nezletilého. Také soudu prvního stupně přitom byly předloženy k důkazu zprávy psycholožky PhDr. Jany Procházkové, z nichž se podává, že s ohledem na stav nezletilého je jakákoli změna ve výchovném prostředí bez přítomnosti otce,

- k němuž má úzkou emocionální vazbu, zdravý vývoj dítěte ohrožující (zprávy ze dne 4. 3. 2016, 20. 3. 2016, 4. 4. 2016). Také opatrovník - Městská část Praha 1 ve své zprávě ze dne 12. 4. 2016 nedoporučuje návrat nezletilého. Z podání stěžovatele ze dne 4. 7. 2016 založeného ve spise na č. 1. 124 se podává, že stěžovatel navrhuje důkaz výsledkem psycholožky PhDr. Jany Procházkové, která s nezletilým i rodinou dlouhodobě pracuje, s tímto důkazním návrhem se soud prvního stupně nijak nevypořádal.
32. Ústavní soud již ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) uvedl, že nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představující součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 Ústavy), a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy.
33. Tak tomu bylo i v projednávané věci, kdy odvolací soud z předložených důkazů nevyvodil odpovídající závěry, pouze se spokojil s vysvětlením o jednostrannosti lékařských zpráv, a stav v nich popisovaný připisoval působení stěžovatele na nezletilého po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně. Jinými slovy, odvolací soud k námitkám stěžovatele nevyvrátil, že nehrozí vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace, jak předpokládá článek 13 písm. b) Haagské úmluvy, resp. jeho odůvodnění není v tomto smyslu přesvědčivé, a není podloženo dostatečně zjištěným skutkovým stavem. V této souvislosti odkazuje Ústavní soud na svůj nálezný sp. zn. III. ÚS 440/2000 ze dne 7. 12. 2000 (N 185/20 SbNU 285), ve kterém, uvedl, že „jestliže je dětem obecně zaručena ochrana nejen zákonná (§ 32 a násl. zák. č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů), ale nadto také ochrana ústavní (čl. 32 odst. 1 al. 2 Listiny základních práv a svobod), je nutno tyto zákonné a ústavní garance při jejich aplikaci v konkrétní věci podložit co nejpečlivěji zjištěným skutkovým stavem a stejně pečlivě z něj odvozeným právním posouzením; z hlediska aplikace Úmluvy (jejího čl. 13) to znamená, že jak eliminující důvody návratu dítěte do místa bydliště otce (čl. 3 Úmluvy) musí být zjištěny a objasněny natolik dostatečně, aby hrozba vážného nebezpečí fyzické nebo duševní újmy, příp. nesnesitelná situace z přikázaného návratu byly s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti vyloučeny...“. Nelze se přitom ztotožnit se závěrem odvolacího soudu, že stěžovatel neunesl své důkazní břemeno, neboť obdobně jako ve věcech opatrovnických, i v řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí, v rámci svého přezkumu Ústavní soud vždy posuzuje, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, resp. – při uplatnění unijního práva čl.

24 Listiny základních práv Evropské unie, a zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud. Uvedené vyplývá taktéž z § 21 zákona č. 292/2013 Sb., podle kterého soud pro své rozhodnutí získává skutková zjištění a provádí důkazy zásadně ze své úřední povinnosti a bez ohledu na aktivitu účastníků.

34. Ke shora uvedenému Ústavní soud dodává, že odvolací soud při svém rozhodování o aplikaci článku 13 písm. b) Haagské úmluvy zjevně upřednostnil požadavek na restriktivní využití citovaného článku před zájmy nezletilého za situace, kdy, jak vyplývá z lékařských vyjádření, v případě návratu do místa jeho posledního obvyklého bydliště ve Francii hrozí nezletilému riziko těžké traumatizace. Této skutečnosti si na základě provedeného dokazování musel být odvolací soud vědom, konstatoval však bez dostatečné důkazní opory, že hrozba fyzické nebo duševní újmy nebo či vystavení nezletilého nesnesitelné situaci v případě jeho návratu do Francie nedosahuje intenzity, kterou předpokládá článek 13 písm. b) Haagské úmluvy. Z odůvodnění rozsudku odvolacího soudu je přitom zřejmé, že soud ve svých úvahách kladl značný důraz na prvek vzájemnosti při dodržování Haagské úmluvy ze strany jejích signatářů, ten však není relevantní při uplatňování Nařízení. Naopak se odvolací soud, ani soud prvního stupně dostatečným způsobem nevypořádaly nejen se závěry shora citovaných lékařských zpráv, ale ani s námitkou stěžovatele, že návrat do Francie by nezletilého vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo jej jinak dostal do nesnesitelné situace, když nezletilý je v České republice adaptovaný, má zde pevné rodinné a sociální zázemí, navštěvuje základní školu, dorozumí se se svými spolužáky, vrstevníky, na rozdíl od Francie, jejíž jazyk neumí, nemá tam žádné vrstevníky, a dle svého vyjádření se do tohoto prostředí nechce vrátit. Uvedený postup obecných soudů spolu se skutečností, že nezletilý by byl v případě navrácení do Francie odtržen od v současné době o něj pečující osoby (otce) a vůbec širší rodiny v České republice, opětovně zakládá pochybnost o „snesitelnosti“ situace, do které by se nezletilý ve věku sedmi let dostal. Na uvedeném nic nemění představa odvolacího soudu, že by měl stěžovatel alespoň dočasně přesídlit do Francie s nezletilým, a umožnit mu tam adaptovat se, když ve skutečnosti je, jak vyplývá z obsahu spisu, takový postup nereálný.

V.

Závěr

35. Ústavní soud nemůže než souhlasit s Krajským soudem v Brně v tom, že aplikace článku 13 písm. b) Haagské úmluvy by měla přicházet v úvahu pouze ve výjimečných případech. Tato skutečnost však nezbavuje soudy povinnosti důkladně zkoumat podmínky pro případné naplnění dikce tohoto ustanovení, zvláště tehdy, uvádí-li účastník řízení konkrétní okolnosti směřující k takovému závěru a podloží je důkazy, či důkazy k prokázání svých tvrzení navrhuje provést. Odkazuje-li odvolací soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti na případy z posledních let, kdy odmítl navrácení dítěte na základě jednoznačné lékařské diagnózy, zužuje tímto hypotézu článku 13 písm. b) Haagské úmluvy pouze na závažné onemocnění dítěte, ačkoli fyzická nebo duševní újma, popř.

pro dítě nesnesitelná situace může nepochybně spočívat i v jiných skutečnostech. V projednávaném případě proto bude třeba důkladně zvážit, zda konkrétní, a do značné míry netypické okolnosti věci nepovedou k závěru o nutnosti článku 13 písm. b) Haagské úmluvy aplikovat a popřípadě nenařídít navrácení dítěte.

36. Ústavní soud uzavírá, že postupem prvostupňového i odvolacího soudu bylo z důvodu nedostatečně zjištěného skutkového stavu a nedostatku řádného odůvodnění v projednávané věci porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele (a ve svém důsledku i nezletilého) na spravedlivý proces, neboť mu bylo zabráněno, aby jeho věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. Jak již přitom Ústavní soud uvedl ve svém nálezu ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. IV. ÚS 114/96 (N 114/9 SbNU 7), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž právo na řádný a spravedlivý proces, zahrnuje v sobě nejen právo na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem.
37. 32. Ústavní soud proto, aniž by se zabýval meritem věci, jehož projednání náleží obecným soudům, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 18. 10. 2016, č. j. 20 Co 337/2016-277, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 26. 7. 2016, č. j. 40 Nc 2502/2016-209, zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. května 2017

Jiří Zemánek, v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení: H. Kyprová